

SÁNTHA JÓZSEF

Téli látogatás

Március huszonhetedikén tomboló hóesésben indul el a Börtönkarnagy a faluba. Az alsó völgyhídon megy, nem szeretne kerülőt tenni, így is majdnem másfél óráig tart lefele az útja, és csak remélni meri, hogy a napok óta szakadó hó miatt Zajc még nem zárta be a kocsmát, hiszen másról sem lehet olvasni, hogy katasztrófhelyezet van, az ország északi részén teljesen megbénult az élet, a hadsereg nehézjárműveket ígér, amelyekkel az elzárt településeket megközelítik. Amikor befordul a Sár térre, jólesően nyugtázza a kocsmából kiáradó meleg fényeket. Végre kiér a méteres hóból, és a keskeny ösvényen halad, amelyet a falu lakói magas jégfalakat képezve járhatóvá tettek. Minden házhoz vezet egy ilyen sziklába vájt szűk járat, külön a bolthoz, az orvosi rendelőhöz és egy szélesebb út a kocsmához. Az egész ház teljes pompájában ragyog, és amikor belép az ajtón, arcát szinte megperzseli a mínuszok utáni forróság. Néhány pillanatig nem is képes tájékozódni, amíg a szemei ki nem olvadnak a jég zúzmarájából; a szemöldökéről, a homlokáról könnyel kevert víz csorog végig az arcán. Elgyöngülést érez, talán a megkönnyebbülés lelki felszabadulása is hozzájárul, hogy valamilyen otthonosságra lelt. Mire a zsebkendőjével letörli a homlokát, megtörli a szemét, arcát kiszabadítja a jég kemény páncéljából, már elcsitulnak az érkezését követő heves mozgolódások. Csak a kocsmáros áll a söntéspult mögött, láthatóan a legnagyobb megdöbbenéssel szemléli a frissen érkezettet, még elképzelni sem tudja, miként is ereszkedett le a dombról gyalogosan, amikor már magát a falut is éhhalál fenyegeti, és csak a tankok jövetelére várnak, amelyek majd szabaddá teszik a hó fogságába rekedteket.

A Börtönkarnagy egy deci pálinkát rendel, a söntés közepén húzza le magáról bundáját, veri le szőrmesapkájáról a havat, egy vakarót kér, hogy a csizmáját is megszabadítsa a ráfagyott jégtömböktől. Ilyen időben, jegyzi meg, az agy is kihál ez emberből. Egy szétrohadt vaskapocs, nem tart már össze semmit. Mert amíg a lélek valóságos anyaggal dolgozik, az agy mesterséges képzetekkel. Ha ezek a képzetek nem korrespondálnak a lélek tárgyaival, akkor üres fantazmagóriák lesznek a gondolkodás tárgyai. Itt ülünk, mondja, az idő leszúrt minket erre a helyre. Még a mozgásban sincs gáncs, legfeljebb megsemmisülés. Az ember érzelmi élete valóságos dolgok eredője. Tények, Zajc uram, tények! Még ha képtelen is kifejezni magát. A gondolkodás azonban absztrakt fogalmak rabságában tengődik.

Hirtelen pattan fel, ki se nézni belőle, hogy a hideg nem fogyasztotta el, az ablakhoz rohan, kint több tucatnyi lábat lát a hóba fúródva, ahogy az érkezésekor menekülve belevetették magukat az éjszakába. Meg kell erőszakolni a valóságot, hogy

képes legyen a benne gondolkodók gondolatainak a befogadására, mondja a Börtönkarnagy. Elidegenedés, elhidegülés, téboly, ezeket a szavakat, gondolati absztrakcióként szinte lehetetlen visszahonosítani a valóságba. Ha ismerem a körülményeket, akkor értem az *érzelmeibe tapos* kifejezést, de magából a fogalomból nehezen tudnék visszakövetkeztetni a valóságra. Sérti az ember kellemetes képzetekhez kapcsolódó jogát. De valójában megilleti-e az embert ez a jog?

Zajc zavarában átbballag a biliárd szobába, kinéz a nyitott ablakon. Teljesen kiküthathatlan tekintettel tér vissza. Letesz a Börtönkarnagy elé egy újabb pohár pálinkát. Mint a hóba ütött szögek, mondja a vendég. Ha majd ezt a rettentő telet a tavasz ostromolja... Abszurd: Egész mondatokban beszélünk, holott az egyes szavaink jelentésével sem vagyunk igazából tisztában. A feleségem sosem engedte meg, hogy ezeken a dolgokon gondolkodjam. Eltiltott minden gondolkodástól, mert sejtette, hogy mennyire pusztítók a gondolataim. Ezt azonban nehéz volt számomra érthetővé tennie.

És mi van a kedves feleségével, fordul most a fogadóshoz. Őn azt képzelte, hogy segíthetek magán, de ilyen segítség nincs. Vannak hiátusok az emberi cselekedetek folyamatosságában, ezt azonban kevesen képesek érzékelni. Még esetlegesen azt mondhatjuk, hogy egy valóságdarab leírására képes a nyelv, utóbb azonban már fel fogjuk, hogy a leírás képtelen a valóságos dolgok felidézésére. Talán ezért létezik intellektus. Örökre beleragadva a megmagyarázhatatlanba. Egy bizonyos út, amely sehova nem vezet ugyan, de ha gondolkodunk, és nagyon mélyen gondolkodunk, akkor visszajutunk a gondolkodásunk megkezdte pillanathoz, és ez talán a gondolkodás igazi értelme. Most már világosan látunk, csak azt nem tudjuk, mit.

Ha kinézek az ablakon, nem találok szavakat. Létezik a látvány és a történet rögzítésének a grammatikája. Azaz a vizuális és az epikus grammatika. Szögek a hóban, gondolom, de mindezek a képek nem jelentenek semmit már a számomra. Ahogy a kocsmába lépve elmondhatatlanná vált a hegyről való lejövetelem. Ahogy a feleségem halála után úgy gondoltam, végre elindulhatok azon a metafizikai úton, amelyiktől ő megismerkedésünk pillanatában eltiltott, de amelyik a halála után már nem esett tiltás alá. Ha létezik börtön a halottak számára, amelyben azok a tetemek raboskodnak, amelyek még a haláluk után sem váltak méltóvá arra, hogy kiszabaduljanak, és eltemessék őket, akkor a gondolataim egy ilyen börtönben raboskodnak a megszűntük után. A helyemet keresem, Zajc uram, hol van a helyem, a börtönben? Mi az értelme a gondolkodásnak egy halottasházban? Ha bensőségesen szeretném megvallani, csak belső értéke van, amely dolog azonban semmiképpen nem önérték. Döntő a személyiség, ez még mindig megbízható skatulya akár egy maga lehetőségeit már régen meghaladó lélek számára is. Szeretném magamat megjegyezni, emeli fel a poharát a Börtönkarnagy, de állandóan elfelejtem. Elfelejttem a pozíciómat, rosszul mérem fel a helyzetemet. Nem tudom, hogy ahol vagyok, ott kell-e lennem? Miért jöttem le a hegyről, miért ülök itt magával a kocsmában, egyáltalán mi ez a kései passzus még egy lezárt élet után?

Hirtelen feláll, a kocsmában közepén lehányt hacukája zsebeiben kotorászik. Zajc csak pillanatokig figyel rá, legfőbb gondja most az ablakon kiugrott, hóba fúródott testek sorsa. Talán kivackolódnak majd egymást segítve a fagyhalálból, vagy a jégbefagyott tetemek csonkjai merev szoborként ott maradnak örök mementóként. Amikor azonban sokadszorra visszamegy a pulthoz, ott áll előtte a Börtönkarnagy, kezében egy bekeretezett kép. Nagy tapasztalatával azonnal észreveszi, hogy a vendég önkéntesül kiszolgálta magát, ezért gyorsan behúzza egy strigulát a neve mellé. Azt szeretném, mondja a Börtönkarnagy, és a hangja kissé reszketeg, mintha máris elborította volna az agyát az alkohol, ha ezt a képet kiakasztaná a felesége képe helyére. Ha nem lehetetlen és nem illetlen ez a kérés, ha nem zavarja meg sem a maga, sem pedig a vendégek érzékenységét. A kocsmáros tökéletesen ridegséggel mond nemet. Miért is akasztana ki a felesége fényképe helyére egy másik fényképet addig, amíg a felesége a büntetését tölti? Végül is a kocsmában Zajc belső tere, ha be is enged ide idegeneket, akkor sem rendezi át az ízlésük szerint ezt a helyiséget. Rá sem pillant a képre, a gondolatai most egészen messze járnak, és ha tehetné, percekben belül kirúgná innen a Börtönkarnagyot. Ki is ez a hebehurgya tuskó, aki szinte átgázolt mindenben az érkezése óta, és olyan jogokat szeretne, amelyek egyetlen vendéget sem illetnek meg. Most először érzi, hogy az indulatai szinte fékezhetetlenek, hogy igenis, ez a figura már régen túllépett mindenben, amit egy vendég megengedhet magának. Még az sem csillapítja indulatát, hogy lényegében a jövevény a legjobb vendége, aki mindig sokat fogyaszt, és busásan fizet, de ez sem jelenti azt Zajc számára, hogy ilyen elementárisan beletaposhat az ő magánéletébe. Hiszen vannak nagyon érzékeny, már-már érinthetetlen dolgok egy ember lelkében, amelyeket bizonyára meggondolatlanul állított ki, tett közzé, de ő mégiscsak a saját közegében mozog, nem szeretne idegen területeken kalózkodni, és ezt várja a hozzá betérő vendégektől is.

A Börtönkarnagy egy nő fényképét tartja a kezében, de Zajc oda sem figyel. Igyon még, mit szeretne, kérdezi. Most először találja esendőnek a vendéget, de sajnálat nem ébred benne. Olyan, mint a többi puccos, egy ideig megjátssza magát, aztán lerogyik az imapadra, az őt belülről tartó szerkezet gyorsan elkorhad, de neki elege van ezekből az emberekből, ő is mesélhetne egyet-mást, de minden okoskodás külön út, semmi esélye, hogy majd itt fog meghallgatásra találni. Egy kocsmában túlságosan őszinte hely az efféle drámákra. A feleségem, mondja a Börtönkarnagy. Szögezzé a fejfájára, vagy hagyja ott pihenni, ahol eddig lógott, gondolom a hálószobájában. Egyébiránt, enyhül meg a kocsmáros, kitehetné a saját fényképét, ha van ilyen a birtokában, akkor talán tudnák a vendégeim, hogy kiféle is az az ember, aki néha betér hozzám, és azt kell mondanom róla, hogy nem képzeletbeli figura, hanem valóságos arcvonásokkal rendelkező emberi lény. Kitenném, mint a bűnözők képét, és aláírnám, hogy mennyi jutalmat tűztek ki a fejére, mert lehetetlen, hogy egy ilyen tünemény, mint maga, szabadon grasszálhat még ezekben az eldugott falvakban.

A Börtönkarnagy leroskad egy székre, mintha csak kicsontozták volna, érzi, hogy mennyire felesleges itt minden magyarázkodás. Mindig is természetesnek találta, hogy személyisége álcája a gondolkodás. Ha sokat gondolkodom, majd nyomokat hagyok a magam számára, mondja. Saját magamat szeretném felismerni a gondolkodásomban. A gondolkodásomhoz való jogom elismertetése a saját lényem számára. Ha a börtönben vagyok, felismerhetetlen vagyok. Nem én vezényelem a börtönzenekart, de máshol sem vagyok, ugyanakkor a gondolataimmal csak folytonosan közelítek magamhoz, de el nem érhetem a gondolkodó lényemet. Ez a folytonosan máshol való időzésem mások számára talán lélektani vagy metafizikai probléma, számomra azonban egy kés, amelybe naponta teljes erővel belefutok. A természet egészéhez képest az egyén úgyszólván semmi joggal nem bír, az élethez való jogával semmiképpen.

A szégyen és a lelkiismeretfurdalás hólyagját nem mi szúrtuk ki, mondja a Börtönkarnagy, nem miattunk ömlött szét a világon a bűntudat. Olyasféle dolgok tapasztalatával ékeskedünk, amelyeket nem mi követtünk el, nem mi személyesen, de tagadhatatlan, hogy eredetünkől adódóan magunkra kell venni ezt a terhet is. De ha efféle terhekkal rójuk a személyiségünket megkérdőjelező utunkat, akkor ez az út a semmibe vezet. Nincs mód arra, hogy valamiféle eszmények szerint élhessünk. Zajc újra az ablakhoz rohan, mikor visszatér, még mindig tökéletesen szenttelen az arca, leginkább egy botot szeretne a kezébe, hogy végre kiverje a kocsmából a legzüllöttebbnek gondolt vendégét. Helyette azt kérdezi, parancsol-e még valamit, szeretne-e még valamit inni. A Börtönkarnagy most kiegyenesedik, láthatóan összerendezi a gondolatait, fogasra akasztgatja az érkezésekor egy halomba dobált ruháit, és szembenéz a kocsmárossal, mint akinek már semmi vesztenivalója nincs. Abban a mitologikus térben ott vannak ezek a kibontatlan eszmények, ott vannak a mindennapjaink szörnyetegei, ott lapulnak a mélység eszelős fájdalmai, vagyis ott van minden, amit mi képtelenek vagyunk értelmezni.

Lassan magára ölti a ruháit, visszabábozza magát egy sötét alagútban vándorló felismerhetetlen lényé, és amikor kilép az ajtón, csak mellékesen üti szájon a kocsmárost, aki az ajtó melletti hólapáttal próbál a koponyájára sújtani. Mennyire nevetséges, mondja a Börtönkarnagy, minden hevület kiégeti a maga torz agyagfiguráját, amelyből olyan nehéz, sőt lehetetlen már kimozdulni.